

جایگاه ایران و ترکیه در تولید منابع اطلاع‌رسانی در جهان

امید آل^۱

مهدی افضلی^۲

چکیده

در این مقاله تلاش بر آن است تا تولید علمی ایران و ترکیه در زمینه منابع اطلاع‌رسانی مورد بررسی قرار گیرد. بر همین اساس منابعی که با آدرس ایران و ترکیه در نشریات اطلاع‌رسانی موجود در نمایه‌نامه استنادی علوم اجتماعی SSCI نمایه شده‌اند، مورد بررسی قرار گرفته‌اند. از میان ۱۵۳ منبع مورد بررسی، ۹۴ مورد برای ترکیه و ۵۹ مورد برای ایران ثبت شده است. اگر به این انتشارات به صورت دوره‌ای نظری داشته باشیم، انتشارات با آدرس ایران در طول زمان فراز و نشیب‌های بسیاری داشته و کم و زیاد شده است. در مقابل انتشارات با آدرس ترکیه روند افزایشی یکنواختی داشته است. در بین انتشارات با آدرس ترکیه نسبت به ایران با درصد بیش‌تری از نویسندگان بیش از یک نفر مواجه هستیم. انتشارات ایران بیش‌تر از افرادی که از متخصصان موضوعی هستند، تشکیل شده است. در حالی که نویسندگان انتشارات ترکیه را بیش‌تر، افرادی که متخصصان حوزه‌های دیگر هستند، تشکیل داده‌اند. تعداد انتشارات موجود، پتانسیل‌های بالقوه هردو کشور را منعکس نمی‌کنند. در این راستا پژوهشگران ترکیه و ایران در آینده باید فعالیت بیش‌تری را در انجام پژوهش‌هایی در زمینه اطلاع‌رسانی در سطح جهان از خود نشان دهند.

کلیدواژه‌ها

علم‌سنجی، نشریات اطلاع‌رسانی، انتشارات ایران، انتشارات ترکیه.

مقدمه

اهمیت پژوهش‌ها و نوشته‌هایی که بر روی نمایه‌نامه‌های استنادی^۲ ثبت شده‌اند، روزبه‌روز در حال افزایش است. یکی از مهم‌ترین اهداف پژوهشگران، استفاده افراد بیشتری از پژوهش‌های صورت گرفته و

۱. استادیار گروه مدیریت اطلاعات دانشگاه حاجت‌تپه - ترکیه umutal@hacettepe.edu.tr

۲. عضو هیئت علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد زنجان afzali@hacettepe.edu.tr

انعکاس آن‌ها در نمایه‌ها و افزایش اهمیت و اعتبار آن‌هاست. به هر دلیل که باشد، واقعیت این است که در طول زمان هم تعداد مدارکی که در نمایه‌نامه‌های استنادی قرار می‌گیرند و هم تعداد افرادی که می‌خواهند انتشاراتشان در این نمایه‌نامه‌ها درج گردد، به طور چشمگیری افزایش یافته است. در این افزایش «اطلاع‌رسانی» (Information Science) نیز سهم خود را داشته است و از افزایش قابل توجهی برخوردار بوده است.

در مناطق مختلف جهان و در کشورهای گوناگون، از طرف نویسندگان مختلف فعالیت‌های پژوهشگران در زمینه تولید منابع علمی در موضوعات مختلف مورد بررسی، تجزیه و تحلیل قرار می‌گیرد. گذشته از این‌که استفاده از نمایه استنادی به صورت گسترده‌ای در این‌گونه پژوهش‌ها معمول و مورد قبول واقع شده است، به دلیل آن‌که داده‌ها به صورت پیوسته (online) قابل استفاده هستند، در پژوهش‌های کتاب‌سنجی بهره‌گیری از نمایه‌نامه‌های استنادی بیش از پیش رونق یافته‌اند. به همین دلیل اکثر پژوهش‌های کتاب‌سنجی در زمینه علوم انسانی و اجتماعی بر اساس اطلاعات مندرج در پایگاه اطلاعاتی نمایه‌نامه استنادی علوم اجتماعی^۴ صورت می‌گیرد.

ایران و ترکیه دارای سابقه همسایگی دور و درازی با هم بوده و دارای دین، تاریخ و فرهنگ کم و بیش مشترکی هستند. در طول تاریخ، دو کشور، با وجود بعضی اختلافات و جنگ و ستیزها در تاریخ گذشته خود،

در دو‌یست سال اخیر در بعضی موارد با یکدیگر حرکت نموده و براساس منافع مشترک با هم همکاری و مشارکت نموده‌اند. دارالفنون، به عنوان نماد شیوه‌های نوین آموزش‌های دانشگاهی در هر دو کشور، در یک دوره زمانی نزدیک به هم تأسیس شده است. صنعت چاپ همانند بسیاری از صنایع جدید، سرگذشتی مشترک در هر دو کشور داشته و در حیطه کتابداری و اطلاع‌رسانی نیز دو کشور به‌طور موازی حرکت کرده و شباهت‌های زیادی به هم دارند. مهم‌ترین تحولات و پیشرفت‌های علمی روز با چند سال اختلاف در این دو کشور به وقوع پیوسته است. این مشابهت در زمینه آموزش کتابداری نیز به چشم می‌خورد. به عنوان مثال، آموزش آکادمیک کتابداری در ترکیه در سال ۱۳۳۳ در دانشگاه آنکارا و در دانشگاه تهران در سال ۱۳۴۵، آغاز شد. در هر دو کشور، گروه‌های آموزشی قبل از آموزش دوره‌های دراز مدت، ابتدا اقدام به برگزاری دوره‌های آموزش کوتاه‌مدت برای پرسنل شاغل در کتابخانه‌ها نمودند. بعضی از گروه‌ها از جمله دانشگاه تهران و دانشگاه حاجت‌تپه، قبل از برگزاری برنامه‌های کارشناسی ابتدا در مقاطع کارشناسی ارشد اقدام به پذیرش دانشجویان نمودند (۱: ۵۳۲؛ ۷: ۲۲۸؛ ۱۰: ۱۸۰؛ ۲۰: ۷۱-۷۲). انجمن کتابداران ترکیه در ۱۳۲۸ و انجمن کتابداران ایران در ۱۳۴۴ راه‌اندازی شده‌اند. در حال حاضر، تعداد انجمن‌های کتابداران در ایران و ترکیه در حال افزایش است. وجود کتابخانه ملی که برای هر دو

کشور دارای اهمیت فراوانی است، در ایران در ۱۳۱۶ و ترکیه ۱۳۲۵ راه‌اندازی شده است. هر دو کشور مراکز اطلاعات و مدارک علمی خود را در یک مقطع زمانی نزدیک به هم، در ۱۳۴۵ (TÜRDOC) در ۱۳۴۷ (IRANDOC) تأسیس کرده‌اند (۱۰: ۱۸۵؛ ۲۰: ۱۴؛ ۱۵: ۲۵۲؛ ۳).

امروزه، تحت نام مدیریت اطلاعات و اسناد، ۷ گروه آموزشی در دانشگاه‌های مختلف ترکیه فعالیت می‌کنند. در ایران، این تعداد بیش‌تر بوده و ده‌ها گروه آموزشی در دانشگاه‌های وابسته به دو وزارت علوم، تحقیقات و فن‌آوری، وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی و مؤسسات آموزش عالی خصوصی تأسیس گردیده و روزبه‌روز بر تعداد آن‌ها افزوده می‌شود. تعداد استادان و مربیان موجود در دانشگاه‌های ترکیه به حدود ۷۲ نفر می‌رسد که از این تعداد، ۳۵ نفر مربی و بقیه در حد دانشیار و استاد هستند. این تعداد در ایران نزدیک به ۱۰۰ نفر بوده که بیش از نیمی از آن‌ها مربی هستند^۶ (۱۷).

در پژوهش حاضر، تولید علمی دو کشور ایران و ترکیه در زمینه اطلاع‌رسانی مورد بررسی قرار گرفته است. منظور از تولید علمی، رکوردهای ثبت شده در پایگاه‌های اطلاعاتی ISI در هر نوع مدرک یا زبان است. در این راستا، پژوهش حاضر براساس اطلاعات

موجود در پایگاه اطلاعاتی نمایه‌نامه استنادی علوم اجتماعی صورت گرفته و خصوصیات کتاب‌سنجی^۷ مدارک تهیه شده با آدرس این دو کشور در این پایگاه مورد بررسی قرار گرفته است. در این پژوهش، مدارک منتشر شده از هر دو کشور به صورت پایه در نظر گرفته شده و شباهت‌ها و تفاوت‌های آن‌ها از نظرگاه علم اطلاع‌رسانی، مورد تحلیل قرار گرفته است.

پیشینه تحقیق

در سال‌های اخیر، تعداد پژوهش‌هایی که در زمینه بررسی انتشارات علمی کشورهای ایران و ترکیه در نمایه‌های استنادی صورت گرفته، افزایش چشمگیری داشته است. زمانی که به این پژوهش‌ها نظر کنیم، در هر یک از آن‌ها یکی از دو کشور ایران و ترکیه در نمایه‌نامه استنادی در یک موضوع خاص و به صورت تک و یا گروهی مورد بررسی قرار گرفته‌اند. در تعداد قابل توجهی از این پژوهش‌ها پژوهشگران کشور خود را به تنهایی بررسی کرده و در یکی از نمایه‌های استنادی تولیدات علمی کشور متبوع خود را در یک مقطع خاص زمانی به طور کامل تجزیه و تحلیل کرده‌اند.

در منابع و پژوهش‌های کتاب‌سنجی که تاکنون در هر دو کشور، به صورت مستقل

5. Türkiye Bilimsel ve Teknik Dokümantasyon Merkezi

۶. آخرین آمار مربوط به تعداد استادان و اعضای هیئت علمی دانشگاه‌ها از وب‌سایت‌های گروه‌های آموزش هر دو کشور تهیه شده است. آمار ترکیه به دلیل آن‌که همه گروه‌ها اطلاعات موردنیاز را دقیقاً ارائه می‌دهند، دقیق است. اما در مورد ایران، از آن‌جا که در بعضی از گروه‌های آموزشی، به‌ویژه در گروه‌های تازه تأسیس آمار موردنظر ارائه شده است، لذا آمار دقیقی در دست نیست.

7. Bibliometric

صورت گرفته است، در هیچ موضوعی تولید علمی آن دو به صورت خاص باهم مقایسه و بررسی نشده‌اند. این دو کشور بیش‌تر در یک گروه بزرگ و با کشورهای دیگر مورد بررسی قرار گرفته‌اند و انتشارات علمی هر دو کشور داخل جدول‌هایی در حد یک یا دو سطر با هم مقایسه شده‌اند (۲؛ ۶؛ ۱۹: ۲۵۳-۲۶۶؛ ۹: ۲۵۳-۲۶۳).

در رده‌بندی‌های مختلف نیز که پژوهشگران انجام داده‌اند، هر دو کشور را در گروه‌های متفاوتی قرار داده‌اند. بعضی از پژوهشگران آن‌ها را از نظرگاه جغرافیایی (مانند خاورمیانه) (۲۳: ۲۵۹-۲۶۹) بعضی از نظرگاه سیاسی (مانند جهان سوم) (۹: ۲۵۳-۲۶۳) و یا از نظر اقتصادی (مانند کشورهای در حال توسعه) (۶) در کنار هم قرار داده‌اند. در اکثر این رده‌بندی‌ها که براساس حدود جغرافیایی تقسیم‌بندی شده است، همراه با ایران و ترکیه، معمولاً کشورهای اردن، سوریه، مصر، عربستان سعودی و عراق نیز بررسی شده‌اند.

در یکی از این‌گونه بررسی‌ها انتشارات کشورهای خاورمیانه در زمینه فیزیک بین سال‌های ۱۹۹۰-۱۹۹۴ بررسی و تعداد ۲۳۶۸ مدرک در SCI در زمینه فیزیک مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته است. براساس یافته‌های این پژوهش سهم کشورهای واقع در این منطقه، فقط ۱ درصد از کل انتشارات علمی جهان بوده است (۲۳: ۲۶۸). در پژوهش دیگری که در زمینه تعداد استنادهای صورت گرفته در بین کشورهای مختلف صورت گرفته است، از میان کشورهای جهان

سوم فقط دو کشور آرژانتین و هندوستان در میان ۲۵ کشور صدرنشین این فهرست قرار دارند. براساس فهرست رده‌بندی شده، کشورهای جهان سوم در پژوهش مذکور ایران با ۱۹۶ مقاله، رده نهم و ترکیه با ۱۸۴ مقاله، رده دهم را به خود اختصاص داده‌اند (۹: ۲۵۷-۲۵۸).

در سال‌های اخیر، انتشارات دو کشور ایران و ترکیه در نمایه‌های استنادی افزایش قابل ملاحظه‌ای داشته است و این مسئله مورد توجه پژوهشگران بسیاری قرار گرفته است. در جستجویی که در تاریخ ۱۷ نوامبر ۲۰۰۶ (۲۶ آبان ۱۳۸۵) صورت گرفت، تعداد انتشارات با آدرس ایران در پایگاه SSCI به تعداد ۱۴۴۴ و آدرس ترکیه ۵۴۶۴ مورد به دست آمد (۱۳). این آمار با توجه به آخرین پژوهش صورت گرفته (۴: ۱۸۵) در عرض هشت ماه در انتشارات ایران، افزایش ۸ درصد و در انتشارات ترکیه، ۱۲ درصد به چشم می‌خورد.

قبلاً در پژوهشی دیگر انتشارات ترکیه در پایگاه فوق‌الذکر بین سال‌های ۱۹۷۲-۱۹۹۶ مورد بررسی قرار گرفته و اطلاعات ۱۳۶۰ مدرک بررسی شده بود (۲۲: ۴۰). اگر این مقدار را با تعدادی که اکنون به آن رسیده‌ایم، مقایسه کنیم خواهیم دید آمار مربوط به ترکیه حدود سه برابر افزایش یافته است. علی‌رغم اینکه در مورد ایران آماری برای این سال‌های خاص در دست نیست، اما می‌توان حدس زد که آمار مربوط به ایران نیز افزایش یافته است. به همین دلیل برای اثبات این نظر، جستجوی مستقلی صورت گرفت و آمار مربوط به ایران

بین سال‌های ۱۹۷۲-۱۹۹۶ در پایگاه SSCI به تعداد ۵۹۹ مورد به دست آمد. که بدین ترتیب آمار مربوط به سال‌های بعد از ۱۹۹۷، برای ایران ۷۰۳ مورد خواهد بود^۸ (۱۲).

به دلیل آن‌که در بیش‌تر پژوهش‌های موضوعی مشابهی که انجام شده، پژوهش‌ها مطابق با فهرست نشریات اطلاع‌رسانی موجود در JCR^۹ است، لذا در این پژوهش نیز این فهرست به عنوان فهرست اصلی در نظر گرفته شده است. در یکی از پژوهش‌هایی که در رابطه با انتشارات علمی کشورهای آمریکای لاتین بین سال‌های ۱۹۹۶-۲۰۰۳ در زمینه اطلاع‌رسانی با استفاده از فهرست نشریات موجود در JCR در سال‌های ۱۹۹۲-۲۰۰۲ صورت گرفته است، برزیل در صدر این کشورها قرار دارد و نیمی دیگر از انتشارات این منطقه از جهان از طرف سایر کشورهای منطقه صورت گرفته است (۱۱: ۲۴۷). در پژوهش دیگری که براساس لیست JCR صورت گرفته است، استنادهای موجود در ۵۰ نشریه تخصصی که بالغ بر ۹۰,۰۰۰ بوده مورد تحلیل قرار گرفته است. یافته‌های

این پژوهش از دو طریق تحلیل استنادی و پرسش‌نامه جمع‌آوری شده است. در این پژوهش ارتباط بین جنبه‌های مختلف (میزان استفاده و ضریب تأثیر^{۱۰}، میزان استفاده و عمر میانگین مقالات^{۱۱}، میزان استفاده و میانگین ارجاعات هر مقاله و غیره) مورد بررسی قرار گرفته است. به عنوان مثال به ارتباط بین ضریب تأثیر و میزان استفاده توجه شده و مشخص شده است که ضریب تأثیر نشریات در رفتار اطلاع‌یابی تأثیرگذار نبوده است (۲۱: ۱۱۶۶).

در پژوهش، کتاب‌سنجی دیگری فهرست نشریات علمی در زمینه اطلاع‌رسانی به عنوان پایه در نظر گرفته شده و ۲۱ نشریه موجود در SSCI مورد بررسی واقع گردیده است. در این پژوهش، انتشارات علمی کشورهای اروپای شرقی با کشورهای پیشرفته در زمینه اطلاع‌رسانی بین سال‌های ۱۹۸۰-۱۹۹۹ مورد بررسی و مقایسه قرار گرفته است. براساس یافته‌های این پژوهش، تعداد انتشارات کشورهای اروپای شرقی بسیار محدود و ناچیز بوده و حدود ۸ درصد کل مقالات

۸. لازم به ذکر است که مرکز اسناد و مدارک علمی ایران در سایت «دانش ایران» آمار ایران موجود در ISI را ذکر می‌کند که این آمار سال‌های ۱۹۹۹-۲۰۰۴ را دربر می‌گیرد.

۹. Journal Citation Reports on the Web (JCR Web) که از طرف کمپانی تامسون (Thomson ISI) ارائه می‌شود، اطلاعات مربوط به حدود ۷۵۰۰ نشریه را گزارش می‌نماید. این نشریات مربوط به ۲۰۰ حوزه مختلف علمی است که از طرف ۱۹۰۰ ناشر مختلف منتشر می‌شوند. در هر سال مشخصات سال گذشته ارائه می‌گردد. این ایندکس در دو بخش: JCR Web Science Edition که دربرگیرنده بیش از ۶۰۰۰ نشریه در حوزه علوم و تکنولوژی است و JCR Web Social Sciences Edition که ۱۷۰۰ نشریه در زمینه علوم انسانی را شامل می‌شود، تهیه و ارائه می‌گردد. در این گزارش تعداد نمایه‌ها و مقالات منتشر شده در هر نشریه به‌طور سیستماتیک مورد تحلیل قرار می‌گیرد و نشریات علمی با هم مقایسه شده و کیفیت علمی آن‌ها را مشخص و عالی‌ترین نشریات معرفی می‌شوند.

۱۰. مقایسه تعداد مقالات منتشر شده در یک نشریه در دو سال اخیر با تعداد استنادهایی که به این مقالات در همان سال شده است ضریب تأثیر یک نشریه را مشخص می‌نماید (۸).

۱۱. عبارت است از میانگین سال انتشار مقالات نسبت به تاریخ انتشار استنادها (۱۶: ۴۶).

علمی منتشر شده در جهان را شامل می‌شده است (۲۴: ۲۱).

اهداف و روش‌ها

هدف این پژوهش، نشان دادن سهم نویسندگان ایرانی و ترک در تولید انتشارات علمی در زمینه اطلاع‌رسانی در سطح جهان است. انتشارات دو کشور که در نمایه استنادی جای گرفته‌اند، از دیدگاه کتاب‌سنجی مورد بررسی و تحلیل قرار گرفته و با هم مقایسه خواهند شد. در این پژوهش سعی خواهد شد پاسخی برای سؤالات زیر داده شود:

- در زمینه اطلاع‌رسانی چه تعداد از انتشارات دارای آدرس ایران و ترکیه هستند؟
  - انتشارات متعلق به ایران و ترکیه، بیش‌تر در کدام یک از نشریات منتشر می‌شوند؟
  - آیا بین نشریاتی که مقالات این دو کشور در آن‌ها منتشر می‌شود و ضریب تأثیر آن‌ها از نظر آماری، ارتباط معنا داری وجود دارد؟
  - چه تعداد از انتشاراتی که در چارچوب نمایه استنادی در زمینه اطلاع‌رسانی منتشر شده‌اند، توسط کتابداران و متخصصان اطلاع‌رسانی نشر یافته‌اند؟
  - انتشارات هر یک از کشورها چه تعداد استناد داشته‌اند؟
  - نکته مشترک جامعه اطلاعاتی هر دو کشور در زمینه انتشارات علمی چیست؟
- برای مشخص کردن انتشارات هر دو

کشور در پایگاه اطلاعاتی SSCI در تاریخ ۱۷ نوامبر ۲۰۰۶ (۲۶ آبان ۱۳۸۵) کاوشی صورت گرفت. در این کاوش که در بخش عنوان منابع (source title) انجام شد، نام نشریات و در محل آدرس‌ها، نام کشورها قید گردید. نام نشریات از JCR مربوط به سال ۲۰۰۵ و نشریات کتابداری و اطلاع‌رسانی^{۱۲} به دست آمد. در این فهرست، نام ۵۵ نشریه در موضوع مورد نظر ذکر شده بود (۱۲). با در نظر گرفتن این مسئله که در سال‌های قبل نیز در موضوع اطلاع‌رسانی نشریات متعددی وجود داشته که در حال حاضر در این فهرست نیستند. لذا شماره‌های سال‌های قبل JCR نیز بررسی گردید و فهرست نشریاتی که بعداً حذف شده‌اند، مشخص گردید. در پایان این بررسی‌ها در رابطه با اطلاع‌رسانی، جمعاً ۶۶ نشریه تثبیت گردید و با استناد به این فهرست در کاوشی که در این زمینه صورت گرفت، کلیه انتشارات با منشأ ایران و ترکیه در نشریات اطلاع‌رسانی فوق‌الذکر مشخص و تعیین گردید. علی‌رغم این که تعداد نشریات اطلاع‌رسانی محدود است، ولی در طول زمان نام بعضی از آن‌ها تغییر یافته است. برای اینکه ارزش‌یابی سالم و مطمئن باشد، تغییر نام کلیه نشریات نیز کنترل شده است و مقالات منتشر شده در نام‌های جدید و قدیم بررسی شده و در نهایت، اطلاعات مربوط به هر نشریه زیر آخرین نام آن‌ها ارائه شده است. در این پژوهش، اصطلاح انتشارات به مقاله، معرفی کتاب، ویرایش‌ها، یادداشت‌ها، نامه‌ها و تحلیل‌ها اطلاق می‌گردد.

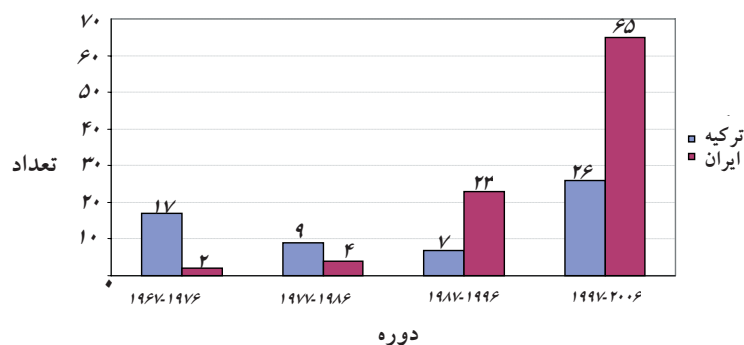
برای به دست آوردن ضریب تأثیر نیز از نتایج داده‌های ارائه شده از طرف مؤسسه اطلاعات علمی^{۱۳} در زمینه نشریات JCR استفاده شده است. ضریب تأثیر مربوط به هر یک از نشریات، مشخص و با مقالات منتشر شده در آن نشریه مقایسه و بدین وسیله سعی گردیده تا رابطه تراکم انتشار مقاله در نشریه و ضریب تأثیر نشریه مشخص شود. برای تشخیص ضریب تأثیر از آخرین اطلاعات موجود در JCR استفاده شده است.

برای این که نتایج بررسی بهتر مورد استفاده قرار گیرد، یادآوری سه نکته لازم و ضروری است. اولین نکته آن که تابعیت نویسندگان، مدنظر قرار نگرفته است. بنابراین، منشأ و آدرس ذکر شده در انتشارات، ملاک انتشارات است. دومین نکته آن که در رده‌بندی انجام شده از طرف JCR تعدادی از نشریات که در حوزه اطلاع‌رسانی نیستند و فقط به دلیل بعضی ارتباطات علمی و بین‌رشته‌ای در این فهرست آمده‌اند. لذا در تهیه فهرست جدید، یک رده‌بندی جدید صورت گرفته است. نکته پایانی آن که در جمع‌آوری انتشارات،

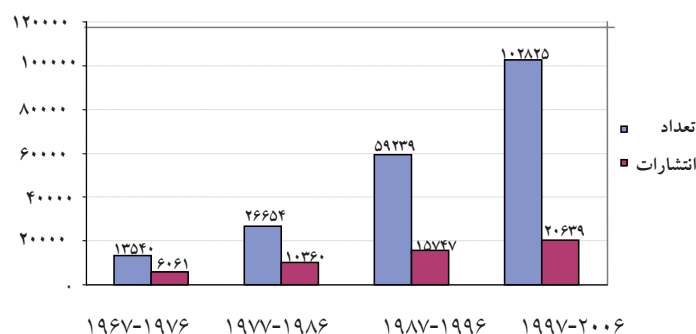
ملاک اصلی نشریات تخصصی در زمینه اطلاع‌رسانی است، لذا مقالاتی که در نشریات غیرتخصصی و یا مربوط به سایر علوم منتشر شده‌اند در این تحقیق گنجانده نشده‌اند. به دلیل آن که اولین مدرک ضبط شده از دو کشور در SSCI مربوط به سال ۱۹۶۷ است (از طرف ایران منتشر شده) لذا محدوده زمانی تحقیق از ۱۹۶۷ تا ۲۰۰۶، به چهار دوره ده‌ساله تقسیم و مورد بررسی قرار گرفته است. نباید این نکته را فراموش کرد که قسمت عمده‌ای از منابع منتشر شده در سال ۲۰۰۶ هنوز در SSCI نمایه نشده‌اند.

تجزیه و تحلیل داده‌ها

مجموع مدارک مورد بررسی در پژوهش، ۱۵۳ مورد است که ۹۴ مورد آن‌ها دارای آدرس ترکیه و ۵۹ مورد دارای آدرس ایران هستند. همان‌گونه که قبلاً نیز ذکر گردید در نمایه‌نامه استنادی علوم اجتماعی مقالات اطلاع‌رسانی قبل از ترکیه توسط ایرانیان به چاپ رسیده است. بدین ترتیب که اولین مقاله در زمینه اطلاع‌رسانی مربوط به ایران است و در سال

شکل ۱. انتشارات علمی ایران و ترکیه براساس دوره‌های چهارگانه در زمینه اطلاع‌رسانی

شکل ۲. آمار انتشارات در نشریات اطلاع‌رسانی و تعداد مقالات براساس دوره‌های چهارگانه

افزایشی در حدود ۷۰ درصد مواجه هستیم. در دوره‌های بعدی، این افزایش ادامه دارد، به طوری که این تعداد در دوره چهارم به بیش از صد هزار مدرک می‌رسد. در این دوره، حدود ۲۰ درصد از انتشارات را مقالات تشکیل می‌دهند (۱۳).

در شکل ۲، بر اساس دوره‌های خاص، تمام انتشارات و مقالات منتشر شده در جهان در زمینه اطلاع‌رسانی درج شده است. در جدول ۱ انتشارات ایران و ترکیه در دوره‌های چهارگانه ارائه شده است. اگر به وضعیت تولید علمی هر دو کشور در نمایه‌نامه علوم اجتماعی توجه کرده و اطلاعات مندرج در جدول ۱ و شکل ۲ را با هم مقایسه کنیم، متوجه خواهیم شد که سهم هر دو کشور در تولید مقالات علمی در جهان بسیار کم و ناچیز است. سهم ایران در دوره اول ۰/۲۵ درصد، دوره دوم ۰/۰۸ درصد، دوره سوم ۰/۰۴ درصد و دوره چهارم ۰/۱۲ درصد از کل تولید مقالات علمی در زمینه اطلاع‌رسانی بوده است. همان‌طور که مشاهده می‌شود، سهم ایران در دوره چهارم حتی به نصف دوره اول هم نمی‌رسد. تولید علمی ترکیه، وضعیت متفاوتی دارد. این سهم در دوره‌های

۱۹۶۷ منتشر گردیده است. این درحالی است که اولین مقاله با آدرس ترکیه مربوط به سال ۱۹۷۴ است. در شکل ۱، انتشارات دو کشور براساس دوره‌های ده ساله مشخص و نمایش داده شده‌اند (۱۳).

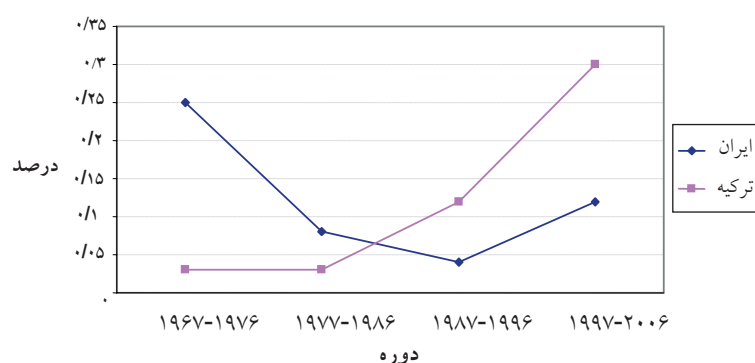
هم‌زمان با افزایش تدریجی انتشارات ترکیه به‌ویژه در سال‌های اخیر، انتشارات ایران در چهار دوره مختلف وضعیت متفاوتی داشته است. بدون هیچ تردیدی وقوع تحولات سیاسی در ایران بعد از پیروزی انقلاب در سال ۱۳۵۷ و آغاز جنگ عراق علیه ایران در این نوسان‌ها تأثیر منفی و بارزی داشته و باعث شده تا تعداد انتشارات در تمام موضوعات به شدت کاهش یابد. پس از گذشت سال‌ها، پس از پایان جنگ، تعداد انتشارات ایران در نمایه‌نامه استنادی علوم اجتماعی نتوانست موقعیت از دست رفته خود را بازیابد.

از آغاز انتشار اولین مقاله در ایران تا سال ۲۰۰۶، اطلاعات مربوط به انتشارات علمی در جهان در شکل ۲، به صورت چهار دوره ده ساله نمایش داده شده است. همان‌گونه که مشاهده می‌شود، بین دوره اول و دوم تعداد انتشارات در سطح جهان دوبرابر شده است. در همین دوره، در مورد تعداد مقالات با

جدول ۱. وضعیت انتشار مدارک و مقالات ایران و ترکیه در زمینه اطلاع‌رسانی

دوره	ایران		ترکیه	
	تعداد انتشارات	تعداد مقاله	تعداد انتشارات	تعداد مقاله
۱۹۶۷-۱۹۷۶	۱۷	۱۵	۲	۲
۱۹۷۷-۱۹۸۶	۹	۸	۴	۳
۱۹۸۷-۱۹۹۶	۷	۰	۲۳	۱۹
۱۹۹۷-۲۰۰۶	۲۶	۲۴	۶۵	۶۲
مجموع	۵۹	۵۳	۹۴	۸۶

شکل ۳. نمودار درصد سهم ایران و ترکیه در تولید منابع علمی در حوزه اطلاع‌رسانی

نزدیک به دو برابر ایران). علی‌رغم اینکه در دوره اول (۱۹۶۷-۱۹۷۶)، وضعیت ایران بهتر بوده ولی این کشور نتوانسته موقعیت خود را حفظ نماید. در دوره‌های بعد، وضعیت ترکیه نسبت به ایران بهتر بوده است. در دوره چهارم (۱۹۹۷-۲۰۰۶)، هر دو کشور وضعیت نسبتاً مطلوبی نسبت به دوره‌های قبلی داشته‌اند. به طوری که میانگین مقالات منتشر شده در این دوره در هر سال، برای ترکیه، پنج مقاله و برای ایران، دو مقاله بوده است. در میان دلایل مهم این افزایش می‌توان به اعطای امتیاز به استادان و احتساب این تولیدات در ارتقای رتبه‌های علمی و یا تشویق‌های مادی که از طرف دولت‌ها اعمال می‌گردد، اشاره نمود.

اول و دوم، ۰/۰۳ درصد بوده که در دوره سوم به ۰/۱۲ درصد و در نهایت در دوره چهارم ترکیه با ۶۵ مقاله به ۰/۳ درصد افزایش داشته است (شکل ۳).

با احتساب تاریخ انتشار اولین منبع در سال ۱۹۷۶ تاکنون یعنی در طول ۴۰ سال در SSCI برای ایران فقط ۵۳ مقاله به ثبت رسیده که این تعداد بسیار کم و ناچیز است. به عبارت دیگر، ایرانی‌ها به طور متوسط در طول هر سال فقط ۱/۳۲ مقاله تولید نموده‌اند. اولین مقاله، مربوط به ترکیه هشت سال بعد از ایران در سال ۱۹۷۴ درج شده است. این کشور نیز در طول ۳۲ سال ۸۶ مقاله داشته است که به طور متوسط در هر سال ۲/۶۸ منتشر شده است (به عبارتی

در ترکیه، این حمایت‌ها و تشویق‌ها توسط سازمان پژوهش‌های علمی و فنی ترکیه^{۱۴} (ÜBİTAK) و در ایران توسط وزارت علوم، تحقیقات و فن‌آوری صورت می‌گیرد (۱۸: ۸۸؛ ۵: ۱۰).

وقتی انتشارات هر دو کشور را مورد بررسی قرار دهیم، زبان همه این انتشارات مشترک بوده و همگی به زبان انگلیسی منتشر شده‌اند. این مسئله به خاطر آن است که تعداد نشریات غیرانگلیسی در زمینه اطلاع‌رسانی که توانسته‌اند به نمایه‌نامه استنادی علوم اجتماعی وارد شوند، بسیار کم است. از طرف دیگر هیچ نشریه‌ای در زمینه اطلاع‌رسانی از هر دو کشور نتوانسته‌اند، به این نمایه وارد شوند^{۱۵}. تولید علمی ایران و ترکیه در زمینه اطلاع‌رسانی نسبت به بسیاری از کشورهای پیشرفته کم و ناچیز است. در فهرست کشورهای رتبه اول همانند بسیاری از علوم آمریکا حاکمیت مطلق خود را حفظ نموده و در بین سال‌های ۱۹۹۷-۲۰۰۶، پژوهشگران این کشور بیش از ۵۰ درصد از تولید علمی جهان در زمینه اطلاع‌رسانی را به خود اختصاص داده‌اند (جدول ۲). بعد از این کشور، انگلیس، کانادا، آلمان، استرالیا و هلند در رده‌های بعدی قرار گرفته‌اند. در فهرست کشورهایایی که در بین این سال‌ها تولید علمی آن‌ها بیش از ۱۰۰ عدد است، با نام کشورهای هم‌چون روسیه، پرتغال، یونان، اتریش، مجارستان برخورد نمی‌کنیم (۱۳).

جدول ۲. کشورهایی که بین سال‌های ۱۹۹۷-۲۰۰۶ تعداد انتشارات آن‌ها در نشریات اطلاع‌رسانی بیش از ۲۰۰ عنوان بوده است (۱۳)

نام کشور	تعداد انتشارات	تعداد مقالات
ایالات متحده	۶۵۶۸۸	۱۰۵۰۰
انگلستان	۲۸۹۷	۱۵۰۸
کانادا	۲۳۴۷	۸۱۰
آلمان	۱۰۴۴	۶۸۷
استرالیا	۵۷۷	۴۳۹
هلند	۴۸۹	۳۸۹
اسکاتلند	۴۱۴	۲۴۴
فرانسه	۴۱۰	۳۳۹
ژلاند نو	۳۴۷	۱۳۰
چین	۳۴۶	۳۲۰
اسپانیا	۲۹۵	۲۵۷
بلژیک	۲۸۴	۲۲۷
آفریقای جنوبی	۲۷۷	۱۰۸
هندوستان	۲۶۰	۲۰۹
ایتالیا	۲۳۸	۱۷۶
تایوان	۲۳۴	۲۲۶
رژیم اشغالگر قدس (اسرائیل)	۲۲۸	۱۶۱
دانمارک	۲۱۳	۱۵۴
ژاپن	۲۰۶	۱۷۲
سنگاپور	۲۰۲	۱۶۸
سوئد	۲۰۲	۱۱۳
کره جنوبی	۲۰۱	۱۸۶

اگر به نوع مدارک منتشر شده مندرج در جدول (۳) دقت کنیم، هر دو کشور ایران و ترکیه تا حدودی وضعیت مشابهی دارند. قسمت عمده‌ای از تولیدات هر دو کشور ایران و ترکیه را مقالات تشکیل می‌دهند. به طوری که در هر دو کشور حدود ۹۰ درصد تولید علمی را مقالات تشکیل داده‌اند.

14. Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu

۱۵. نشریه انجمن کتابداری ترکیه (Türk Kütüphaneciliği) با بیش از ۵۰ سال سابقه انتشار مستمر در تلاش است تا در فهرست SSCI قرار گیرد (۱۴: ۳۶۲). لازم به ذکر است که در فهرست JCR پنج نشریه ایرانی قرار دارد. این تعداد برای ترکیه هفت نشریه است که دو عنوان از این نشریه‌ها در زمینه علوم انسانی است.

جدول ۳. تولیدات علمی ایران و ترکیه براساس نوع آن‌ها

نوع منبع	ایران		ترکیه	
	تعداد	درصد	تعداد	درصد
مقاله	۵۳	۸۹/۸	۸۶	۹۱/۵
یادداشت	-	-	۳	۳/۲
نامه	۲	۳/۴	۱	۱/۱
معرفی کتاب	۱	۱/۷	۲	۲/۱
دیگر	۳	۵/۱	۲	۲/۱
مجموع	۵۹	۱۰۰	۹۴	۱۰۰

نشریات

در چارچوب پژوهش صورت گرفته، انتشارات هر دو کشور در ۶۶ نشریه مختلف مورد بررسی قرار گرفت و براساس نتایج به دست آمده مشخص گردید که تولیدات علمی هر دو کشور مجموعاً در ۴۰ نشریه متفاوت درج شده است. در این میان، هر دو کشور به صورت مشترک، فقط در ده نشریه مقاله منتشر نموده‌اند. تولید علمی ایران در ۱۲ نشریه مختلف صورت

گرفته است. در میان این نشریات، بیشترین مقاله توسط ایرانی‌ها در نشریه *International Information & Library Review* و حدود نیمی از تولید علمی ایران در چهار نشریه منتشر شده است (در مجموع، ۳۰ منبع از ۵۹ منبع). در جدول ۴، اسامی نشریاتی که تولید علمی ایران در آن‌ها صورت گرفته و تعداد و درصد آن‌ها ذکر شده است. در تعداد نه نشریه^{۱۶}، ایرانی‌ها فقط یک مورد انتشارات داشته‌اند.

جدول ۴. نشریاتی که تولید علمی ایران در آن‌ها صورت گرفته است.

نام نشریه	تعداد	درصد
<i>International Information & Library Review</i>	۱۳	۲۲
<i>Libri</i>	۷	۱۲
<i>Scientometrics</i>	۵	۹
<i>Electronic Library</i>	۵	۹
<i>Unesco Journal of Information Science Librarianship & Archives Administration</i>	۴	۷
<i>Library Journal</i>	۳	۵
<i>Online Information Review</i>	۳	۵
<i>IFLA Journal</i>	۲	۳
<i>Information Processing & Management</i>	۲	۳
<i>Journal of Government Information</i>	۲	۳
<i>Library Quarterly</i>	۲	۳
<i>Special Libraries</i>	۲	۳
نشریات دیگر	۹	۱۵
مجموع	۵۹	۹۹

۱۶. این نشریات عبارتند از:

Aslib Proceedings, College & Research Libraries, Information Research, Information Systems Journal, Journal of Academic Librarianship, Journal of the Medical Library Association, Online, Restaurator ve RQ

در جدول ۵، وضعیت انتشارات منابع علمی ترکیه در نشریات مختلف نمایش داده شده است. بنابر اطلاعات مندرج در این جدول، بیشترین انتشار در نشریه *Information Processing & Management* صورت گرفته است. در شش نشریه مختلف، انتشار بیش از شش مقاله قابل توجه است. در شش نشریه فوق‌الذکر، ۶۲ درصد کل انتشارات ترکیه صورت گرفته است. تنوع نشریات در ترکیه بیش‌تر بوده و انتشارات این کشور در مجموع، ۲۹ نشریه مختلف منتشر شده است. تعداد

نشریاتی که فقط یک مورد انتشارات در آن‌ها صورت گرفته است، یازده مورد می‌باشد.^{۱۷} در میان تعداد و سطح علمی نشریاتی که ایرانی‌ها و ترکیه‌ای‌ها نوشته‌های خود را منتشر کرده‌اند، در سطح میانی و از نظرگاه آماری، یک ارتباط معنی‌داری وجود دارد ($\text{Spearman's } \rho = 0/64, p < 0/05$). هیچ‌کدام از پژوهشگران ایرانی و ترک در ۲۸ نشریه هیچ انتشاراتی نداشته‌اند. در میان این موارد نشریات ارزشمندی هستند که متأسفانه هیچ نوشته‌ای در آن‌ها منتشر نشده است.^{۱۸}

جدول ۵. نشریاتی که تولید علمی ترکیه در آن‌ها صورت گرفته است.

نام نشریه	تعداد	درصد
<i>Information Processing & Management</i>	۱۵	۱۶
<i>Scientometrics</i>	۱۳	۱۴
<i>International Information & Library Review</i>	۸	۹
<i>Journal of the American Society for Information Science & Technology</i>	۸	۹
<i>Journal of Information Science</i>	۷	۷
<i>Libri</i>	۷	۷
<i>Online Information Review</i>	۳	۳
<i>IFLA Journal</i>	۲	۲
<i>Information & Management</i>	۲	۲
<i>Information Research</i>	۲	۲
<i>International Journal of Information Management</i>	۲	۲
<i>Journal of Academic Librarianship</i>	۲	۲
<i>Journal of Documentation</i>	۲	۲
<i>Journal of Librarianship & Information Science</i>	۲	۲
<i>Library Collections Acquisitions & Technical Services</i>	۲	۲
<i>Proceedings of the ASIST Annual Meeting</i>	۲	۲
<i>Telecommunications Policy</i>	۲	۲
<i>Unesco Journal of Information Science Librarianship & Archives Administration</i>	۲	۲
نشریات دیگر	۱۱	۱۲
مجموع	۹۴	۹۹

۱۷. این نشریات عبارتند از:

Aslib Proceedings, Government Information Quarterly, Information Society, Interlending & Document Supply, International Forum on Information & Documentation, International Journal of Information Management, Journal of Information Technology, Journal of the American Medical Informatics Association, Library Collections Acquisitions & Technical Services, Program-Automated Library & Information Systems, Social Science Information

۱۸. از جمله این نشریات می‌توان به موارد ذیل اشاره نمود:

Technology & Libraries, Journal of Education for Library & Information Science, Library Hi Tech, Library Resources & Technical Services, Library Trends, Portal-Libraries and the Academy ve Wilson Library Bulletin

مورد وجود دارد. داده‌های به‌دست آمده از بررسی ضریب تأثیر، نشان از آن دارد که نویسندگان، هنگام انتخاب نشریه برای انتشار نوشته‌های خود به ضریب تأثیر این نشریات هیچ توجهی ندارند.

استادها

در انتشارات ایران، میانگین استادها برای هر مدرک سه است. با توجه به اینکه بیش از نیمی از این مدارک، هیچ استنادی نداشته‌اند، چند نوشته با استناد زیاد در ایجاد این میانگین، تأثیر فراوانی داشته‌اند. یکی از انتشارات ایران، با ۷۰ استناد در رتبه اول قرار دارد^{۱۹} و دیگری با ۴۰ استناد در رتبه دوم قرار گرفته است. انتشارات ترکیه نسبت به ایران استناد کمتری داشته و میانگین استناد برای هر نوشته دو است که بیشترین استناد با ۱۸ مورد است. مجموع استنادهای انتشارات ایران، برای ۵۹ مدرک، ۱۸۴ و برای ۹۴ مدرک ترکیه ۲۰۷ مورد است (جدول ۶).

در این پژوهش، بالا بودن ضریب تأثیر یک نشریه از طرف ISI و انتشار پژوهشگران ایرانی و ترکیه‌ای در این نشریات نیز مورد بررسی قرار گرفت. براین اساس بین ضریب تأثیر و تعداد نوشته‌هایی که پژوهشگران در نشریات منتشر می‌کنند، از نظر آماری یک ارتباط معنی‌دار وجود دارد (به ترتیب $Pearson's r = -0.192$ و $p = 0.45$ و $Pearson's r = 0.196$ $p = 0.36$). این وضعیت به دلیل بالا نبودن ضریب تأثیر نشریاتی است که این پژوهشگران در آن‌ها نوشته‌هایشان را منتشر می‌کنند. در پنج نشریه اطلاع‌رسانی که بیشترین ضریب تأثیر را دارند و مورد بررسی قرار گرفتند، متأسفانه از ایران هیچ نوشته‌ای در آن‌ها منتشر نشده است. ولی از ترکیه هشت مورد در *Journal of the American Society for Information Science & Technology* و یک مورد در *Journal of the American Medical Association* ، مجموعاً نه

جدول ۶. میزان استنادها به انتشارات و مقالات ایران و ترکیه

تعداد استنادها	ترکیه				ایران			
	مقاله		انتشارات		مقاله		انتشارات	
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
۰	۳۷	۴۴/۷	۴۲	۴۹/۱	۲۶	۵۲/۵	۳۱	۰
۱	۱۶	۱۸/۱	۱۷	۲۲/۶	۱۲	۲۰/۳	۱۲	۱
۲	۸	۹/۶	۹	۷/۵	۴	۶/۸	۴	۲
۳	۲	۲/۱	۲	۵/۷	۳	۵/۱	۳	۳
۴	۷	۷/۴	۷	۷/۵	۴	۶/۸	۴	۴
۵	۴	۴/۳	۴	۱/۹	۱	۱/۷	۱	۵
۵>	۱۲	۱۳/۸	۱۳	۵/۷	۳	۶/۸	۴	۵>
جمع	۸۶	۱۰۰	۹۴	۱۰۰	۵۳	۱۰۰	۵۹	جمع

19.V. Tahani, "Fuzzy model of document-retrieval systems", *Information Processing & Management*, Vol.12, No.3 (1976): 177- 187.

نویسندگان

تولید علمی ایران در زمینه اطلاع‌رسانی توسط ۴۸ نویسندهٔ مختلف تهیه شده است که از میان این افراد، ۳۴ نفر از آن‌ها فقط یک بار نامشان ذکر شده است. نویسندگانی که نامشان پنج بار و یا بیش از آن آمده است، عبارتند از: عصاره، هاروی^{۲۰}، حیدر^{۲۱}، اُمپاتی^{۲۲} و علی محمدی. تمام این افراد، کسانی هستند که به یکی از گروه‌های آموزش کتابداری در ایران منسوب بوده‌اند و در زمینهٔ موضوعی مورد بحث متخصص هستند. نویسندگان پرکار متناسب به ایران را می‌توان به سه گروه تقسیم نمود. اولین گروه از این افراد، استادان خارجی هستند که در سال‌های اولیهٔ شکل‌گیری گروه‌های آموزش کتابداری در ایران مشغول به کار گردیدند که در رأس آن‌ها هاروی و اُمپاتی قرار گرفته‌اند. گروه دوم اعضای هیئت علمی دانشگاه‌ها که برای ادامهٔ تحصیل به خارج از کشور اعزام شده و تحقیقات مشترکی را با استادان خارجی انجام داده‌اند، هستند که از میان این افراد، می‌توان

به عصاره و جوکار اشاره نمود. گروه سوم، دانشجویان دورهٔ دکترای مراکز آموزشی داخل کشور هستند که از میان این افراد می‌توان به علی محمدی اشاره نمود. انتشارات ترکیه توسط ۹۸ نفر مختلف نوشته شده است که ۶۸ نفر از این افراد کسانی هستند که نامشان فقط یکبار در SSCI آمده است. در میان نویسندگان ترکیه‌ای، هشت نویسنده نامشان بیش از سه بار ذکر شده است.

اگر به گروه‌های آموزشی این افراد نظری داشته باشیم، متوجه خواهیم شد که در میان نویسندگان ایرانی ۸۰ درصد آن‌ها از گروه‌های آموزشی مرتبط هستند. در حالی که این میزان در میان انتشارات با آدرس ترکیه ۴۳ درصد بوده و اکثر آن‌ها در گروه‌های غیرتخصصی و غیرمرتبط با اطلاع‌رسانی فعالیت دارند. به طور مثال، حسین اوز موتلو که با ده نوشته در صدر قرار دارد، استاد گروه مهندسی صنایع، نفر دوم علی اوزون با نه نوشته از گروه آمار، سئودا اوزموتلو با هفت نوشته از گروه مهندسی صنایع در رده‌های بعدی قرار

جدول ۷. تعداد نویسندگان ایران و ترکیه

ترکیه		ایران		تعداد نویسنده
تعداد	درصد	تعداد	درصد	
۴۵	۴۷/۹	۴۱	۶۹/۵	۱
۲۷	۲۸/۷	۱۴	۲۳/۷	۲
۱۷	۱۸/۱	۳	۵/۱	۳
۲	۲/۱	۱	۱/۷	۴
۳	۳/۲	-	-	۵
۹۴	۱۰۰	۵۹	۱۰۰	

20. Harvey

21. Haider

22. Umopathy

گرفته‌اند. در میان متخصصان اطلاع‌رسانی ترکیه، یاشار تونتا^{۲۳} با نه اثر در صدر این افراد قرار گرفته است. این مسئله نشان از آن دارد که متخصصان سایر گروه‌های آموزشی در ترکیه تمایل بسیاری برای انتشار در این حوزه دارند.

براساس اطلاعات مندرج در جدول ۷، مشارکت ترکیه‌ای‌ها در تهیه مدارک با یکدیگر بیش‌تر است. در حالی که درصد مدارک تک نویسنده در ترکیه حدود ۵۰ درصد است. این درصد برای انتشارات ایران حدود ۷۰ درصد است. میانگین تعداد نویسندگان برای هر مدرک در انتشارات ایران، ۱/۴ نفر است. در حالی که میانگین تعداد نویسندگان، در انتشارات ترکیه ۱/۸ است.

نتیجه‌گیری

با توجه به آمار و ارقام موجود و با بررسی وضعیت موجود باید اذعان داشت که سهم کشورهای غربی در تولید انتشارات علمی در زمینه اطلاع‌رسانی بسیار بالاست. همچنین، فعالیت کشورهای همچون ایران و ترکیه که دارای پتانسیل‌های بالایی هستند، بسیار پایین و ناچیز است. براساس یافته‌های این پژوهش، دوره قابل توجه برای هر دو کشور مربوط به سال‌های ۱۹۹۷-۲۰۰۶ بوده که هر دو کشور بر روی هم در کل انتشارات ۰/۰۹ درصد و از نظر مقاله ۰/۴۲ درصد را به خود اختصاص داده‌اند. این در حالی است که تولید علمی بعضی از کشورها که از نظر

جمعیت و مجموع اعضای هیئت علمی از آن‌ها کمتر هستند، از مجموع هر دو کشور بالاتر بوده است. با راه‌اندازی دوره‌های دکتری در دانشگاه‌های ایران و گشایش دوره‌های تحصیلات تکمیلی در تعدادی دیگر و با پایان دوره‌های تحصیلی تعداد زیادی از دانشجویان ایرانی که در خارج از کشور تحصیل می‌کنند و با در نظر گرفتن احتمال بازگشت آن‌ها به کشور انتظار می‌رود در آینده نزدیک، تعداد پژوهش‌های مربوط به ایران افزایش قابل قبولی داشته باشد.

چنین به نظر می‌رسد که برای افزایش پژوهش‌ها در هر دو کشور بعضی اقدامات تشویقی تأثیرات مثبتی خواهد داشت. به عنوان نمونه انجمن‌های علمی این حوزه (انجمن کتابداران ایران و یا انجمن کتابداران ترکیه) می‌توانند از مقالات دانشجویان حمایت مالی و علمی کنند. برای آن‌ها که بعضی از مشکلات و مسائل مربوط به این حوزه مورد بررسی و تحلیل قرار بگیرد، همکاری‌های مشترک و بین‌رشته‌ای از عوامل مهمی است که باید مورد توجه قرار گیرد. متخصصان موضوعی این رشته، سعی نمایند برای بالا بردن کیفیت مقالات خود آن‌ها را در نشریات معتبرتری که دارای ضریب تأثیر بیشتری هستند، منتشر نمایند. اقدامات دولت ترکیه در این زمینه مؤثرتر از ایران بوده است. مرکز پژوهش‌های علمی این کشور با توجه به ضریب تأثیر نشریات، آن‌ها را به گروه‌های مختلفی تقسیم نموده و مبالغ تشویقی را با

۲۳. تعداد انتشارات ثبت شده یاشار تونتا در SSCI، یازده عدد است که به دلیل آن‌که چهار مورد آن، آدرس ترکیه ندارد، در این پژوهش محسوب نشده است. چنین وضعیتی برای سایر نویسندگان (از جمله عصاره) نیز اعمال شده است.

توجه به این تقسیم‌بندی پرداخت می‌نماید. این مرکز همچنین با دو برابر کردن مقدار مبلغ تشویقی اعطایی برای گروه‌های علوم انسانی نسبت به گروه‌های فنی تعداد مقالات در زمینه علوم انسانی را افزایش داده است. به طوری که همین مسئله باعث شده که تعداد افراد خارج از حوزه تخصصی علوم انسانی که تمایل به انتشار مقاله مشترک در این حوزه را دارند، افزایش چشمگیری داشته باشد. ایران نیز می‌تواند اقدامات مشابهی را در این زمینه اتخاذ نماید.

هر چند براساس یافته‌های این پژوهش مشخص گردید که تعداد افراد عضو هیئت علمی گروه‌های آموزشی از درصد بالایی برخوردار بوده است. اما، در زمینه مقالات اجرایی، پژوهش‌های صورت گرفته در هر دو کشور بسیار کم و اندک است. این درحالی است که اهمیت این مقالات از پژوهش‌های تئوریک ارزشمندتر است. به همین دلیل نباید انتظار داشت که این مقالات به تنهایی و فقط از طرف افراد وابسته به جامعه علمی این حوزه، تولید شود. علاوه بر درج مقالات در نشریات معتبر باید سعی نمود که نشریات محلی نیز بتوانند در این نمایه پذیرفته شوند. زیرا هیچ نشریه‌ای از ایران و ترکیه در این ایندکس جای نگرفته‌اند. بدین منظور باید تلاش‌های جدی و مستمری از طرف هر دو کشور در این زمینه صورت گیرد.

منابع

۱. انصاری، نوش‌آفرین. «کارنامه سه ساله آموزش کتابداری در دوره‌های کوتاه‌مدت».

نامه انجمن کتابداری ایران، دوره هشتم، ۴ (زمستان ۱۳۵۴): ۵۲۶-۵۴۲.

۲. انصافی، سکینه؛ غریبی، حسین. *دانش ایران در سطح بین‌المللی*. تهران: مرکز اطلاعات و مدارک علمی ایران، ۱۳۸۱.

۳. مرتضائی، لیلا. «بررسی وضعیت تحصیلات تکمیلی علوم کتابداری در کشورهای انگلستان، آمریکا، هند و ایران». *اطلاع‌رسانی*، دوره پانزدهم، ۳ (۱۳۷۹). [قابل دسترسی در]:

<http://www.irandoc.ac.ir/Journals/jr15.htm>

4. Al, U.; Afzali, M. "Iran ve Türkiye'nin Dünya bilginbilim literatürüne Katkıları: Karşılaştırmalı bir çalışma". *Bilgi Dünyası*, Vol.7, No.2 (2006): 181-201. [on-line]. Available: <http://www.unak.org.tr/BilgiDunyasi/gorusler/2006/cilt7/Say%C4%B12/181-201.pdf> [12 Nov. 2006].

5. Atamer, H. ... [et al]. "70 bin araştırmaya 5 trilyon teşvik". *Cumhuriyet Bilim Teknik*, No.823 (2002): 10-11.

6. Côté, G.; Archambault, E. "Scientific collaboration between Canada and developing countries, 1992-2003". Office of the National Science Advisor Privy Council Office Government of Canada, 2005. [on-line]. Available: http://www.science-metrix.com/pdf/SM_2005_002_CNS_Collaboration_Canada_Developing_Countries.pdf. [12 Nov. 2006].

Index". 2006. [on-line]. Available: <http://portal.isiknowledge.com>. [17 Nov. 2006].

14. Küçük, M.E. "Değerli bilgi çalışanları. (Editorial)". *Türk Kütüphane-ciliği*, Vol.18, No.4 (2004): 361- 362.

15. Kum, İ.; Erdoğan, P.L. "Turkish library developments". *Unesco Journal of Information Science, Librarianship and Archives Administration*, Vol.2, No. 4 (1980): 252- 256.

16. Line, M.B. "The 'half-life' of periodical literature: apparent and real obsolescence". *Journal of Documentation*, No.26 (1970): 46- 54.

17. LISDIRAN. "Library and Information Science Directory of Iran". [on-line]. Available: <http://www.nouruzi.itgo.com/LISDIRAN/directory.html>. [15 Nov. 2006]

18. Osareh, F.; Wilson, C.S. "Collaboration in Iranian scientific publications". *Libri*, Vol.52 (2002): 88-98.

19. Ibid. "Third World Countries (TWC) research publications by disciplines: a country-by-country citation analysis". *Scientometrics*, Vol.39, No.3 (1997): 253- 266.

20. Ötügen, A. *Kütüphaneciliğimiz için...: Milli Kütüphane nasıl kuruldu ve Türkiye'de kütüphanecilik öğretiminin tarihçesi*. Ankara: TKD, 1979.

7. Ersoy, O. "Ankara Üniversitesi DTCF Kütüphanecilik Bölümünü'nün onbeş yılı". *Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni*, Vol.18, No.4 (1969): 228-231.

8. Garfield, E. "The ISI impact factor". *Current Contents*, No.25 (1994): 3-7. [on-line]. Available: <http://scientific.thomson.com/free/essays/journalcitationreports/impactfactor/>. [15 Nov. 2006].

9. Ibid. "Third world research. Part 1. Where it is published, and how often it is cited". *Essays of Information Scientists*, No.6 (1983): 253- 263. [on-line]. Available: <http://www.garfield.library.upenn.edu/essays/v6p253y1983.pdf>. [10 Nov. 2006].

10. Harvey, J. "Iranian information education". *Journal of Education for Library and Information Science*, Vol.29, No.3 (1989): 177- 196.

11. Herrero-Solana, V.; Ríos-Gómez, C. "Producción latinoamericana en biblioteconomía y documentación en el Social Science Citation Index (SSCI) 1966-2003". *Information Research*, Vol.11, No.2 (2006): 247. [on-line]. Available: <http://informationr.net/ir/11-2/paper247.html>. [15 Nov. 2006].

12. ISI. "Journal Citation Reports". 2005. [on-line]. Available: <http://jcrweb.com>. [17 Nov. 2006].

13. Ibid. "Social Sciences Citation

(1997): 67-74.

23. Uzun, A. "A bibliometric analysis of physics publications from Middle Eastern countries". *Scientometrics*, Vol.36, No.2 (1996): 259- 269.

24. Uzun, A. "Library and information science research in developing countries and Eastern European countries: a brief bibliometric perspective". *International Information & Library Review*, Vol.34, No.1 (2002): 21- 33.

21. Schloegl, C.; Stock, W.G. "Impact and relevance of LIS journals: a scientometric analysis of international and German-language LIS journals-citation analysis versus reader survey". *Journal of the American Society for Information Science & Technology*, Vol.55, No.13 (2004): 1155- 1168.

22. Tonta, Y.; İlhan, M. "Sosyal bilimlerde Türkiye'nin dünyadaki yeri". *Türk Psikoloji Dergisi*, Vol.12, No.40

تاریخ دریافت: ۱۳۸۵/۹/۲۲

